

φανητιώντων ανδρών. Για τις απόψεις αυτές εμείς θα μπορούσαμε να δεχτούμε ότι οι ουσίες που βρίσκονται στο σύμπαν έχουν πλουτισθεί από το Θεό με ποικίλες ζωτικές δυνάμεις και ότι οι λοιπές κινήσεις στον κόσμο, με τις οποίες το σύστημα του παντός συγκροτείται και συνεχεται, μόνο από τη βούληση του Θεού εξαρτώνται, πράγμα που είναι σύμφωνο και με την Αποκάλυψη και με το λόγο.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Γένουησίου Στοιχεία της Μεταφυσικής...*, Βιέννη 1806, σ. 70-73.

σωμάτων φύσις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] στα σώματα υπάρχει μία γενική και ειδική ομοιογένεια (*συμφυία, ταυτότητα, ομοιοφυία*) και μια γενική και ειδική ετερογένεια (*ετερότητα, ετεροφυία*). Από την ομοιογένεια γεννιέται η έλξη και από την ετεροφυία η άπωση-απώθηση. Αρχή και των δύο είναι τα στοιχεία. Διότι σε αυτά υπάρχουν δυνάμεις ενάντιες και ομοιοφυείς, ενεργητικές και παθητικές, δυνάμεις που δρουν προς ένωση και δυνάμεις που δρουν προς διάσταση. Και από τα σώματα, όσα είναι ομοιοφυή, κατά την ένωση έλκουν το ένα το άλλο, ενώ όσα είναι αντίθετα στο είδος, κατά τη διάσταση απωθούν και απομακρύνονται. Αυτή είναι η λεγόμενη συμπάθεια (*ταυτοπάθεια και ταυτενέργεια*) και αντιπάθεια (*αντενέργεια*) των σωμάτων. Η κατά πάντα ομοιότητα που παρατηρείται στα σώμα οφείλεται στην συμπάθεια και έλξη, ενώ η ανομοιότητα στην αντιπάθεια και άπωση και αντιστοίχως το κάθε ένα συμπαθεί και αντενεργεί έναντι του άλλου.

ΠΗΓΗ: Μακραιού Σεργίου, *Επιτομή Φυσικής Ακροάσεως*, Βενετία 1816, σ. 40-41.

ταγγη: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η μεταβολή που παρατηρείται σε παχέα έλαια, φυτικά ή ζωικά, όταν διατηρηθούν για πολύ καιρό. Το οξύ που περιέχουν, στεατικό ή *acidum sebacicum* κατά τους χημικούς, πλεονάζει, επειδή τραβά οξυγόνο από την ατμόσφαιρα και έτσι τα έλαια αποκτούν δρυμεία γεύση και δηκτική οσμή (*ταγγά*). Η ιδιότητα αυτή είναι αντιστρόφως ανάλογη προς τον κρυσταλλισμό τους στο ψύχος. Δηλαδή όσο γρηγορότερα παγώνουν κατά το χειμώνα, τόσο αργότερα ταγγίζουν. Το είδος αυτό της ζύμωσης μπορεί να αναχθεί στην οξώδη ζύμωση.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Β', Βιέννη 1799, σ. 678.

ταινία η πολυάρθρος: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] ανήκει στους εντόσθιους σκώληκες. Είναι ένας εγκάτοικος του ανθρωπίνου σώματος, ο οποίος πολλές φορές προξενεί μακροχρόνιες και οδυνηρές ασθένειες. Όταν εμφανίσει εις τα εντόσθια του ανθρώπου, είναι δυσεξάλειπτος, διότι η χρήση των ιατρικών διασκορπίζει μόνον τα ευδιάλυτα αυτής μέρη, η κεφαλή της όμως μένει μέσα στο σώμα του ανθρώπου. Το σχήμα της

είναι ταινιώδες, όπως και των ομογενών προς αυτή σκωλήκων. Στο ένα άκρο της βρίσκεται η μικρή της κεφαλή και από εκεί αρχίζουν τα υπομήκη και τετράγωνα άρθρα του σώματος, που βαθμηδόν πλατύνονται. Κάθε ένα από αυτά έχει στο οπίσθιο άκρο του ρυτίδα ή λάκκωμα, εντός του οποίου είναι προσκολλημένο το επόμενο. Από την κεφαλή έως την πλατιά και στρογγυλή ουρά εκτείνεται εντός του σκώληκος μέγανος σωλήνας και κάποιοι άλλοι παράλληλοι πλησίον του, δια των οποίων γίνεται η κυκλοφορία του υγρού που βρίσκεται στο εσωτερικό. Στο μέσο της κεφαλής βρίσκεται η προβοσκίδα, που, αν εξετασθεί πλαγίως, φαίνεται ως κωνοειδές όγκωμα, το οποίο γύρω από την επιφάνεια της ρίζας έχει δύο οδοντωτούς κρίκους. Γύρω από την προβοσκίδα υπάρχουν 4 μικρότερα ογκώματα, στο μέσο των οποίων βρίσκεται χωνοειδές λάκκωμα, δια του οποίου εισέρχεται το *τρόφιμο υγρό* (η τροφή) στους πλαγίους σωλήνες.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 8, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

ταμαρίνδος ινδική: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] ανήκει στα ιατρικά φυτά. Είναι ένα αρκετά μεγάλο δένδρο που φυτρώνει στις Ανατολικές και Δυτικές Ινδίες, στην Αφρική και στα μεσημβρινά μέρη της Φράνσας. Έχει μικρά φύλλα, όμοια με αυτά της γαλατσίδας, λευκοκίτρινα άνθη και μακρικούς παχείς λοβούς, που περιέχουν παχεία και υπομέλανη εντεριώνη (μαλακό εσωτερικό του βλαστού) στην οποία βρίσκονται οι σπόροι. Την εντεριώνη αυτή που έχει νόστιμη οξυνότητα, τη μεταχειρίζονται τα φαρμακοπωλεία ως ωφελιμότατο ιατρικό και τα ταμπακουργεία για την κατασκευή *ζωμού του ταμπάκου*. Καλύτεροι θεωρούνται οι ταμαρίνδιοι λοβοί των Ανατολικών Ινδιών. Οι Ινδοί τους συλλέγουν ώριμους και τους στεγνώνουν στον ήλιο, τους βάζουν μετά σε βαρελλάκια ή μικρά κιβώτια και τους πωλούν. Εμείς τους λαμβάνουμε κυρίως από τους Άγγλους. Με αυτούς γίνεται αξιόλογο εμπόριο. (σημ.: οξυφοίνιξ.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 2, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

ταμπάκος: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] η γνήσια πατρίδα του ταμπάκου είναι η Αμερική. Το φυτό πήρε το όνομά του από τη νήσο Ταμπάγο, όπου πρώτα τον ανακάλυψαν οι Ισπανοί το 1520 και τον έφεραν στην Ευρώπη. Το γαλλικό του όνομα Νικοτιανή οφείλεται κάποιον Γάλλο πρέσβη, ονομάτι Ιωάννη Νικότιο (*Jean Nicot*), που στάλθηκε στην πορτογαλική αυλή, όπου έμαθε το φυτό αυτό και από εκεί έστειλε στη βασίλισσα της Φράνσας *Αικατερίναν την εκ των Μεδίκων*. Έκτοτε η χρήση του απλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο και αποτέλεσε ένα από τα πιο αξιόλογα

εμπορικά αντικείμενα τόσο στις Δυτικές Ινδίες όσο και στην Ευρώπη. Αυτός αναπτύσσεται ιδιαίτερα στις θερμές χώρες της Αμερικής και της Ασίας, αλλά ευδοκίμει και στα εύκρατα κλίματα. Σήμερα αναπτύσσεται και στην Ευρώπη και μάλιστα στη Φράνσα, τη Γερμανία και την Ουγγαρία. Δύο είναι τα κυριότερα είδη ταμπάκου: ο Βιργίνιος ταμπάκος, από τη Βιργινία των Δυτικών Ινδιών και ο Ασιατικός, πατρίδα του οποίου είναι η Ασία. Όμως αυτός καλλιεργείται στην Τουρκία και στην Ουγγαρία και ονομάζεται τουρκικός ταμπάκος. Και τα δύο είδη αποδίδουν τα αυτά προϊόντα, δηλαδή ταμπάκον και καπνόν, τα οποία ετοιμάζονται από τα ξηρανόμενα φύλλα του φυτού. Η καλλιέργεια και η κατασκευή του ταμπάκου γίνεται μάλιστα κατά τον εξής τρόπο: Αφού τα πράσινα φύλλα αυξηθούν και ωριμάσουν σε συγκεκριμένο βαθμό και αρχίσουν να γίνονται πυρόχρωμα, τα μαδούν και τα συσσωρεύουν *δια να εξαφθούν και να συγκαούν*. Μετά τα αρμαθιάζουν σε λεπτά σχοινιά, τα στεγνώνουν σε τόπο σκιερό και τα πουλούν με το κεντηγάρι στα ταμπακουργεία. Εκεί χωρίζονται σε διάφορα είδη και τυγχάνουν επεξεργασίας. Και ή τα τυλίγουν σαν *σχοινί* ή τα λιανίζουν για το κάπνισμα είτε τα αλέθουν για *ταμπάκο της μύτης*. Οι πολυποίκιλιοι και διάφοροι τρόποι μίξης των ταμπακόφυλλων των διαφόρων τόπων, της διαίρεσης σε είδη, η ποικιλία της εργασίας, της ενζυμώσεως, του τυλίγματος και της ετοιμασίας γεννούν την πολυποικιλία του ταμπάκου και του καπνού. Κάθε τόπος τα κατασκευάζει με τρόπο διαφορετικό και σε πολλά βασίλεια αποτελούν αξιόλογο αντικείμενο εμπορίου και πολιτικών εισοδημάτων.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 1, Βιέννη 1810, σ. 1-2.

ταντάλιτον: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] νέο μέταλλο, προ ολίγου αναγνωρισμένο στη Σουηκία (Σουηδία). Αρχικά εντοπίστηκε στη Φινλανδία. Το χρώμα του είναι μαύρο και είναι πολύ βαρύ. (σημ.: ταντάλιο.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 255-256.

Ταταρία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] εκτείνεται στην ανατολική πλευρά της Κασπίας. Επισημότερες πόλεις της η Βουχάρα (Μπουχάρα) και η Σεμαρκάνδ (Σαμαρκάνδη). Οι κάτοικοί της ασχολούνται με την κτηνοτροφία.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 196.

ταχύτης απόλυτη: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η ταχύτητα με την οποία τα σώματα κινούνται.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 244.

ταχύτης ηλεκτρικού ρευστού: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το ηλεκτρικό ρευστό προχωρεί κατά διαδοχή και όχι ακαριαίως.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 550.

ταχύτης μηχανική: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η διάθεση (ιδιότητα) της κίνησης με την οποία κάποιο σώμα κινείται σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Κατά τους Λεϊβνίτιο, Βερνούλλιο, Ουόλφιο και άλλους υποστηρικτές των ζώσων δυνάμεων, τη δύναμη στην κίνηση ενός σώματος πρέπει να υπολογίζουμε από το γινόμενο του όγκου και του τετραγώνου τη ταχύτητας. Όσοι όμως δεν αποδέχονται την άποψη αυτών, δεν θέλουν να υπάρχει άλλη δύναμη, παρά μόνο η ποσότητα της κίνησης, δηλαδή το γινόμενο του όγκου και της ταχύτητας.

ΠΗΓΗ: Παμπλέκη Χριστόδουλου, *Περί Φιλοσόφου, Φιλοσοφίας...*, Βιέννη 1786, σ. 241.

ταχύτης σχετική: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η ταχύτητα με την οποία τα σώματα πλησιάζουν ή απομακρύνονται το ένα από το άλλο. Όταν τα σώματα πλησιάζουν το ένα στο άλλο, η σχετική ταχύτητά τους ισούται με το άθροισμα των απολύτων ταχυτήτων τους. Όταν απομακρύνονται η σχετική ταχύτητά τους ισούται με τη διαφορά των απολύτων ταχυτήτων τους.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 244.

τελλούριον: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] μέταλλο λαμπρό και εύθραυστο. Τήκεται και η επιφάνειά του, όταν κρυσώνει, φαίνεται κρυσταλλωμένη. Έχει το χρώμα του κασσιτέρου, κλίνει όμως και προς το χρώμα του μολύβδου. Ενώνεται με υδράργυρο και θείο, διαλύεται σε νιτρικό, θειικό και νιτροαλικό οξύ. (σημ.: τελλούριο.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 261.

τελώνια (κουμέρκια) (τα): [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] είδος εμπορικής συμφωνίας. [Ο όρος προέρχεται από το λατινικό *commercium* που σημαίνει εμπορική επιμιξία, εμπορία, συμβόλαιο, εμπόρευμα, εμπορείον, αγορά, εμπορικός τόπος, εταιρισμός.]

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 62.

τεόθαμνος: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] φυτό που φύεται στην Ιαπωνία και την Κίνα και τα στεγνά και ζαρωμένα φύλλα του είναι σε μας γνωστά ως τεί ή τσάι. Το ύψος του είναι σχεδόν 5 ποδών, τα φύλλα του φαιοπράσινα, σχεδόν όπως της βυσσινιάς και τα άνθη του κόκκινα ως ρόδα. Όταν το άνθος του ωριμάσει, ανοίγεται. Το τεί έγινε γνωστό στους Ευρωπαίους τον 15 αιώνα. Συλλέγεται 3 φορές το χρόνο, το πρώτο

στις αρχές της άνοιξης, όταν αρχίζουν να φαίνονται τα πρώτα φύλλα και αυτό αποτελεί το πολυτιμότεο και σε όλους περιπόθητο τέι, το δεύτερο μετά ένα μήνα και τρίτη φορά τον Ιούλιο. Τα νεομαδημένα πράσινα φύλλα του φρύγονται πάνω σε σιδερένιες ή κασσιτερές πλάκες και λίγο λίγο ξηραίνονται. Έπειτα απλώνονται σε ψάθες, τρίβονται με το χέρι και τότε είναι έτοιμα για το εμπόριο. Το εμπορεύσιμο τέι είναι δύο ειδών: μαύρο, *κινεζιστί ονομαζόμενο Τεεβόε* και πράσινο, *κινεζιστί ονομαζόμενο Τεε χάυζανγκ*. Αυτά διαιρούνται πάλι σε άλλα είδη. Το εμπόριο του τέιου είναι πολύ σημαντικό για την Αγγλία, την Ολλάνδα, τη Φράνσα, τη Ρωσία, τη Δανιμαρκία και τη Σβεκία. Κατ' έτος μεταφέρονται από την Κίνα στην Ευρώπη σχεδόν 8 έως 9 εκατομμύρια οκάδες, ποσότητα της οποίας σχεδόν τα 2/3 φέρουν και ξοδεύουν οι Άγγλοι. Το δια ξηράς από την Κίνα στη Ρωσία φερόμενο τέι ονομάζεται ρωσικόν (*The de Caravannes, τέιον των караβαγιών*) και αυτό είναι πάρα πολύ καλό. (σημ.: τέιον, τσάι.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 1, Βιέννη 1810, σ. 1-2.

τέρας - θαύμα: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κατά τον Αριστοτέλη, τέρας είναι αυτό το οποίο υπάρχει ανόμοιο προς τους γεννήτορές του. Τέρας είναι ως επί το πλείστον κάτι το παρά φύσει. Κατά το Γεράσιμο (Βλάχο), τέρας είναι αμαρτία φύσεως ή πράγμα που δημιουργεί έκπληξη σε όσους το βλέπουν. Θαύμα είναι το υπέρ φύσιν και έξω του λόγου τελούμενο.

ΠΗΓΗ: Βλάχου Γερασίμου, *Αρμονία οριστική των όντων...*, Βενετία 1661, σ. 49.

τεταρτημόριον αναγωγικόν: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ένα είδος αναγωγικής χάρτας, που αρμόζει σε όλους τους τόπους της γήινης σφαιρας. Πάνω στο όργανο αυτό σημειώνονται οι δρόμοι και αφού παρατηρηθεί το πλάτος και το μήκος όπου αυτοί μας οδηγούν, μεταφέρουμε το σημείο πάνω στον αναγωγικό χάρτη και σημειώνουμε την απόσταση στο ημερολόγιο. Το όργανο αυτό είναι διηρημένο σε πολλά τετραγωνίδια δια μέσω ευθειών και παράλληλων γραμμών, οι οποίες τέμνονται κάθετα από άλλες παράλληλες γραμμές. Οι ισημερινές γραμμές είναι εκείνες που δείχνουν την κατεύθυνση Ανατολή - Δύση (*Λεβάντε - Πονέντε*) και ισαπέχουν μεταξύ τους. Οι γραμμές που δείχνουν την κατεύθυνση Βορρά - Νότου, οι λεγόμενες *Αρκτονότητες*, είναι κάθετες προς τις ισημερινές και παρόμοια ισαπέχουν μεταξύ τους. Με τον τρόπο αυτόν δημιουργούνται πολλά τεταρτημόρια κύκλου καταγεγραμμένα στο επίπεδο αυτού του οργάνου. Όσο τα όργανα είναι καλύτερα και ορθότερα, τόσο και τα αποτελέσματα αυτών είναι ασφαλέστερα και ορθότερα. Δια να έχει λοιπόν ο κυβερνήτης ένα καλόν αναγωγικόν τεταρτημόριον πρέπει, αν είναι δυνατόν,

να το κατασκευάσει μόνος του ή να κάμη να του το κατασκευάσουν επάνω εις ένα χονδρόχαρτον λεπτόν και λείον, παρά να μεταχειρισθεί ένα τυπωμένον. Διότι είναι αδύνατον τότε το να διαφυλαχθεί ασφαλώς η αναλογία εις όλα τα μέρη ενός χαρτίου βρεγμένου και έπειτα κολλημένου. Όθεν είναι καλήτερα να είναι κατασκευασμένον ή από ξύλον ή από ορείχαλκον. Οι ναυπηγοί και οι αρχιτέκτονες είναι επιτήδειοι εις την κατασκευήν τοιούτων οργάνων, με το να είναι συνηθισμένοι να κάμνωσιν ορδάς τας σκιογραφίας (πορείες - ίχνος πλεύσης) αυτών. (σημ.: αναγωγέας.)

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Β', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 124.

τεταρτημόριον αντανακλαστικόν ή ογδάριον: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όργανο των ναυτικών για τον υπολογισμό του ύψους των άστρων. Ονομάζεται έτσι διότι είναι το 1/8 της περιφέρειας ενός κύκλου. Διαιρείται όμως σε 90 μοίρες και ισοδυναμεί με ένα τεταρτημόριο κύκλου λόγω της ιδιότητας των κατόπτρων που υπάρχουν σε αυτό. Η τελειότητα του ογδαρίου εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από το μεγάλο κάτοπτρο το οποίο πρέπει να είναι ακριβώς επίπεδο. (σημ.: ο οκτάς)

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 236-238.

τετραγωνισμός πλανητών: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] επειδή όλοι οι πλανήτες περιφέρονται γύρω από τον ήλιο σε ελλειπτικές τροχιές, στη μία εστία εκ των οποίων (στη βόρεια) βρίσκεται ο ήλιος, συμβαίνει κάθε πλανήτης σε κάποια στιγμή να βρίσκεται στη μέση (του μεγάλου άξονα της έλλειψης). Η θέση αυτή ονομάζεται τετραγωνισμός.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ. Λαρισσαίου, *Σειρά Στοιχειώδης των Μαθηματικών και Φυσικών Πραγματειών...*, τόμ. 7, Βιέννη 1807, σ. 150.

τετράγωνος ενός αριθμού: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] το γινόμενο του αριθμού με τον εαυτό του. Ο αριθμός λέγεται πλευρά ή τετραγωνική ρίζα του τετραγώνου του.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Α', Μόσχα 1798, σ. 294.

τέχνη: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η έξις με την οποία ο άνθρωπος μαθαίνει να δημιουργεί ένα πράγμα, όπως η Ζωγραφική τέχνη και άλλες παρόμοιες. Διαιρείται η τέχνη σε πρακτική και ποιητική. Πρακτική τέχνη είναι εκείνη της οποίας έργο είναι η ορθή πράξη, όπως της Ορχηστικής έργο είναι η ορθή όρχηση και η οποία δεν είναι δημιουργημα χωριστό από την πράξη της Ορχήσεως. Ποιητική τέχνη είναι εκείνη

η οποία δημιουργεί κάποιο εξωτερικό έργο και δημιούργημα, όπως η Ζωγραφική κατασκευάζει την εικόνα, η οποία διαχωρίζεται από την πράξη του Ζωγράφου.

ΠΗΓΗ: Δαμωδού Βικεντίου Κεφαλληνιώς, *Επίτομος Λογική κατ' Αριστοτέλην και Τέχνη Ρητορική κοινή φράσει συντεθείσα*, Βενετία 1759, σ. 15-17.

τέχνη: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ο ανθρώπινος νους έχει τη δύναμη όχι μόνο να γεννά αισθηματικές ιδέες και σύμφωνα με αυτές να κρίνει κάποια συγκεκριμένα αντικείμενα, αλλά και να κάνει πράγματα τις ιδέες αυτές, δηλαδή να επεξεργάζεται σύμφωνα με αυτές κάποια ύλη και έτσι δια μέσω συγκεκριμένων πράξεων να παριστάνει το κατ' αίσθησιν αρέσκον. Τούτο γίνεται δια της τέχνης, η οποία αν οδηγείται από την αισθηματική κρίση ονομάζεται Καλή. Τέχνη επομένως είναι η έξη του λογικού όντος να δημιουργεί σκοπίμως με ελεύθερους κανόνες. Αυτή διαφέρει: α) από την επιστήμη, κατά την οποία ο άνθρωπος μόνο γνωρίζει και β) από τη φύση, η οποία δημιουργεί σκοπίμως με αναγκαίους όμως κανόνες. Εξαρτάται ωστόσο η τέχνη και από τις δύο (επιστήμη, φύση) και τις προαπαιτεί αναγκαίως για την ύπαρξή της. Η φιλοσοφική των Καλών Τεχνών έρευνα ανήκει στην Εφαρμοσμένη Αισθηματική και μπορεί να ονομαστεί και Καλλιτεχνία.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 229-230.

τεχνίται: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι ασχολούνται με τις ωραίες και ελεύθερες τέχνες, όπως οι ζωγράφοι, οι λιθοξόοι, οι ωρολογοποιοί, κ.α.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ερμής ο Κερδώς...*, τόμ. Α', Βενετία 1815, σ. 6.

τεχνοπαίγνια: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] παίγνια στηριζόμενα στη διδασκαλία περί του κέντρου της βαρύτητας. Τέτοια είναι: α) τα μικρά ανορδούμενα ανθρωπάκια, β) κύλινδρος ο επί τα άνω κυλιόμενος, γ) ο μικρός προιονιστής, δ) ο μικρός σχοινοβάτης, ε) κρεμασμένη φιάλη ύδατος σε ράβδο ελευθέρως κειμένη επί της άκρας της τραπέζης, στ) ο κατακυλιστής.

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Α', Βιέννη 1812, σ. 93-98.

τεχνουργείον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το βιοτεχνικό εργαστήριο, η βιοτεχνία ή φάμπρικα. (φάμπρικα, βιοτεχνικό εργαστήριο)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 47.

τζάκισμα: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μέρος ή μέρη από το ακέραιον, π.χ. ήμισυ ώρα, τρία τέταρτα της ώρας, εν τέταρτον του φιορινιού. [Ο όρος προέρχεται από το ρήμα

τζακίζω που σημαίνει σπάζω σε κομμάτια.] Το πάνω ψηφίο του τζακίσματος ονομάζεται αριθμητής, επειδή και δείκνυει τον αριθμόν πόσος είναι. Το κάτω λέγεται ονομαστής, επειδή ονομάζει το τζάκισμα (δηλαδή το είδος της κλασματικής μονάδας). (σημ.: κλάσμα.)

ΠΗΓΗ: Δημητρίου Θωμά του Σιατιστέως, *Χειραγωγός Έμπειρος της Πραγματείας...*, Βιέννη 1809, σ. 18-24.

τζάκισμα: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ένα ή περισσότερα μέρη του ακεραίου. Δηλαδή αν κόψεις έναν ακέραιο σε μέρη και από αυτά τα μέρη πάρεις κάποιο (κάποια), αυτό λέγεται τζάκισμα ή μέρος [Τζάκισμα: από το ρήμα τζακίζω που σημαίνει σπάζω, κόβω σε κομμάτια]. (σημ.: κλάσμα.)

ΠΗΓΗ: Γλυτζούνη Μανουήλ, *Βιβλίον Πρόχειρον τοις πάσι...*, Βενετία 1568, σ. 40-41.

τηλεσκόπιο: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] σύστημα φακών που αποτελείται από προσοφθάλμια φακή (φακός που τοποθετείται κοντά στον οφθαλμό) και προβεβλημένη φακή (φακός που τοποθετείται απέναντι στο ορατό σώμα). Με το όργανο αυτό είναι δυνατόν να βλέπουμε τα μακρινά σώματα σαν να βρίσκονται κοντά μας. Διακρίνουμε το αστροπτρικό, που αποτελείται από δύο κυρτόκυρτους φακούς και το γεοπτρικό, που αποτελείται από τέσσερις. Με το αστροπτρικό βλέπουμε τα αιθέρια σώματα και με το γεοπτρικό τα επίγεια.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Β', Λειψία Σαξωνίας 1767, σ. 126-130.

τήξις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η κατάσταση εκείνη κατά την οποία η αραίωση των σωμάτων φτάνει στο έσχατο όριο και αν εξακολουθήσει η ενέργεια του θερμαντικού, το θερμαινόμενο σώμα αποκτά μεγαλύτερη δύναμη στο να αντιπαλεύει την εφέλκηση, τα μόρια του γίνονται ελεύθερα, κινούνται προς κάθε μέρος και υποχωρούν σε κάθε πίεση. Τότε το σώμα μεταβάλλεται σε ρευστό.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 73.

τηρήσεις: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] οι παρατηρήσεις, δηλαδή όσα είναι γνωστά μόνο στους μαθηματικούς μέσω οργάνων και μαθηματικών τηλεσκοπίων, τα οποία δεν είναι γνωστά στον απλό κόσμο.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρυσάνθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 2.

τίγρις αμερικανή ή γιαγούαρ: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] η τίγρις του Νέου Κόσμου, η οποία βρίσκεται στη Μεσημβρινή Αμερική και κυρίως στη Γκουινία, Παραγου-

άη, Βρασιλία, Παταγονία. Όταν θηρεύει, έχει όλα τα ιδιώματα της τίγριδος (του Παλαιού Κόσμου), όμως είναι πολύ μικρότερη και ασθενέστερη εκείνης, επειδή έχει μήκος μόλις 2 1/2 ποδών. Ανήκει στα σαρκοφάγα ζώα. Είναι θανατηφόρος εχθρός του κροκοδείλου και ο κροκόδειλος εκείνης. (σημ.: ιαγουάρος, είδος λεοπάρδαλης.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 1, Βιέννη 1810, σ. 1-2.

τιτάνιον: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ημιμέταλλο, εν είδει κρυστάλλου. Βρέθηκε το 1792. Σε μεταλλική κατάσταση έχει χρώμα χαλκού. Είναι σφυρήλατο και οξειδώνεται στον ανοικτό αέρα. Ενώνεται με το θειικό και νιτρικό οξύ και προκαλεί έκζεση. Οι χρήσεις του δεν είναι ακόμη γνωστές.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 260.

τίτανος (ασβεστόπετρα): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] βρίσκεται άφθονη στη φύση, σπανίως σε καθαρή μορφή, συνήθως ενωμένη με ανθρακικό οξύ και ύδωρ, προς τα οποία έχει συγγένεια. Με ανάλυση βρέθηκε ότι υπάρχει στα φυτά. Πολλές φορές είναι ενωμένη με θειικό οξύ —γύψος, γυψώδεις πέτρες— άλλοτε ενωμένη με ρευστικό οξύ (*acidum fluorium*) και αποτελεί την ρευστική τίτανο (*flaute de chaux*), δηλαδή την τιτανώδη εύθρυπτον γη (*spathe calcaire*). Βρίσκεται στο θαλάσσιο ύδωρ και στα αλμυρά πηγάδια, ενωμένη με αλικό οξύ. Η καθαρή τίτανος ονομάζεται ασβέστης άσβεστος. Ιδιότητες της γης αυτής είναι οι εξής: διαλύεται στο ύδωρ, όταν το βάρος του είναι 680 φορές μεγαλύτερο και σε κράση 60 βαθμών του θερμομέτρου Φαρεγγείτου, δημιουργώντας ύδωρ διαβρωτικό με δρυμεία γεύση. Όταν διαλυθεί, αποκτά μεγαλύτερο μέγεθος και εκπέμπει θερμότητα. Διαλύεται από τα οξέα και εκπέμπει θερμότητα χωρίς έκζεση. Μοιάζει περισσότερο με τις καλικές γαίες. Ενωμένη με οξέα αποτελεί σύνθετο σώμα και κατάλληλο προς τήξη. Ευκολύνει την τήξη της στυπτηρίας, της πυρίτιδος, της αλευρόγαιας. Χρησιμοποιείται στις οικοδομές, στις τέχνες, για την επεξεργασία δερμάτων, στη γεωργία, στη χημεία και στην ιατρική.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 193-199.

τίτλος: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] λέξις λατινική (*Titulus*) παραγομένη εκ του ελληνικού *τίω*, *έξ ου το τιμώ*. Γ' αυτό τίτλος είναι η τιμή του μεταλλικού νομίσματος, η επιγραφή που περιγράφει τιμές και γενικότερα η επιγραφή διαιρέσεως ενός βιβλίου.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 6.

Τολέτον: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] Toledo, πόλη της Ισπανίας.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 165.

τόμολον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα βάρους για σιτηρά στη Νεάπολη και στις περιοχές αυτής. 1 τόμολον ισοδυναμεί με $34 \frac{1}{3}$ οκάδες. Ένα αμάξι, λεγόμενο *κάρρον*, περιέχει 36 τόμολα.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 25.

τοξικόδενδρον: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] ανήκει στα δηλητηριώδη φυτά. Είναι δενδρώδης θάμνος ύψους 4-5 ποδών. Φυτρώνει άγριο στην Αρκτική Αμερική (Βόρειο Αμερική) και μάλιστα σε λιβάδια στη Βιργινία και την Κανάδα. Ευδοκίμει όμως και στους κήπους της Γερμανίας. Κάθε μίσχος του έχει τρία ωσειδή οξυκατάληκτα και οδοντωτά φύλλα, στο πάνω μέρος λεία και στο κάτω τριχωτά. Τον Ιούλιο ανθίζει βοτρυδόν υποκίτρινα πράσινα άνθη, τα οποία γεννούν ξηρούς και ραβδωτούς κόκκους. Η φαρμακερή του ιδιότητα φαίνεται κυρίως τις θερμές μέρες του θέρους, διότι αν ο χυμός του αγγίζει το γυμνό δέρμα του ανθρώπου, δημιουργεί φουσκαλίδες, οι οποίες ωστόσο δεν είναι θανατηφόρες. Κατά τους νεότερους χρόνους οι ιατροί το μεταχειρίστηκαν προσεκτικά και αποδείχτηκε επωφελές στις αποπληκτικές και άλλες ασθένειες.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 5, Βιέννη 1811, σ. 1-2.

τοπογραφία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μέρος της χωρογραφίας. Αποτελεί καταγραφή αγρών, οικοδομών, ποταμών, αμπελιών, δένδρων, γεφυριών, οδών, κ.α. που βρίσκονται γύρω από κάποια πόλη, π.χ. *το Βουκουρέστιον στη Βλαχία*.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρύσανθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 3.

τόπος: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] καθορίζεται από την ύπαρξη, τη διευθέτηση και τη διάταξη των μερών-μοριών εκάστου σώματος. Κάθε μόριο καταλαμβάνει τόπο-μέρος του όλου κόσμου (*σύμπαντος*). Η γη θεωρείται ως το κέντρο του σύμπαντος (*μέσον του παντός*).

ΠΗΓΗ: Βλεμμίδου Νικηφόρου, *Επιτομή Λογικής...*, Λειψία 1784, σ. 48-49.

τόπος: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το καταλαμβανόμενο ακίνητο μέρος του διαστήματος από κάποιο σώμα. Διακρίνεται ο τόπος σε απόλυτο και σχετικό. Απόλυτος είναι μέρος του διαστήματος πλήρες σωμάτων, το οποίο δεν μπορούμε να προσδιο-

ρίσουμε. Σχετικός είναι η θέση την οποία καταλαμβάνει ένα σώμα σε σχέση με τα άλλα σώματα, δηλαδή προς τα δεξιά ή αριστερά, μπρος, πίσω, κ.λπ.

ΠΗΓΗ: Παμπλέκη Χριστόδουλου, *Περί Φιλοσόφου, Φιλοσοφίας...*, Βιέννη 1786, σ. 201-205.

τόπος: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το διάστημα που κατέχεται από κάποιο σώμα. Διακρίνεται σε απόλυτο, που είναι το κατεχόμενο από το σώμα διάστημα, ανεξαρτήτως των άλλων σωμάτων θεωρούμενο και σχετικό, που είναι η θέση του σώματος κατά την οποία αυτό προσδιορίζεται σε σχέση προς τα υπόλοιπα σώματα.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα ἀρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 76-79.

τόπος: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ιδιότητα της έκτασης των σωμάτων. Διακρίνεται σε απόλυτο και σχετικό τόπο. Απόλυτος τόπος είναι το μέτρον της έκτασης που καταλαμβάνει κάθε σώμα. Ο σχετικός τόπος δηλώνει τη θέση και τη σχέση των σωμάτων μεταξύ τους.

ΠΗΓΗ: Μακραίου Σεργίου, *Επιτομή Φυσικής Ακροάσεως*, Βενετία 1816, σ. 8-9.

τόπος απόλυτος: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] μέρος της όλης έκτασης του παντός στο οποίο βρίσκεται το σώμα. Αυτός ισούται με την έκταση του σώματος. Οι τόποι δύο ισοβαρών και ετεροειδών σωμάτων είναι άνισοι. Ο τόπος του σώματος με το μικρότερο ειδικό βάρος είναι μεγαλύτερος από τον τόπο του σώματος με το μεγαλύτερο ειδικό βάρος. Ο απόλυτος τόπος ταυτίζεται επομένως με τον όγκο ενός σώματος.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 87-90.

τόπος σχετικός: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η θέση και απόσταση των σωμάτων μεταξύ τους. Όταν τα κινούμενα σώματα διατηρούν τις μεταξύ τους αποστάσεις αναλλοίωτες, ο σχετικός τόπος παραμένει αμετάβλητος, ενώ ο απόλυτος αλλάζει. Ο σχετικός τόπος ταυτίζεται με τη διάταξη ενός σώματος στον χώρο.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 87-89.

τορρικήλλειος σωλήν: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] σωλήνας κλειστός κατά το ένα άκρο και ανοικτός κατά το άλλο, γεμάτος με υδράργυρο, που τοποθετήθηκε για πρώτη φορά από τον Τορρίκηλλο (Τορρικέλλι), με το ανοικτό κάτω μέρος του μέσα σε αγγείο με υδράργυρο. Η μεταβολή του ύψους της εντός του σωλήνα στήλης του

υδραργύρου, τον οδήγησε στο συμπέρασμα ότι οφείλεται στην μεταβαλλόμενη πίεση της ατμόσφαιρας. Στην βελτιωμένη του εκδοχή ο Τορρίκηλλος στερέωσε στο σωλήνα ξύλινη πινακίδα με χαραγμένη κλίμακα μέτρησης. (σημ.: βαρόμετρο.)

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Β', Βιέννη 1812, σ. 65-66.

τούγγεστον: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ιδιαίτερο μέταλλο που εκ φύσεως βρίσκεται με τη μορφή άλατος, ονομαζόμενο *βαρεία πέτρα*. Βρίσκεται στη Σαξωνία, Σιβηρία κ.α. Αποτελείται από μαύρους, λαμπερούς κόκκους ενωμένους ή σε μορφή σκόνης. Με την καύση μεταβάλλεται σε οξειδίο άσπρο, αιθέριο και πρισματικό. Αν ενωθεί με το οξυγόνο μεταβάλλεται σε οξύ. (σημ.: βολφράμιο, τουγκστένιο.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 254.

Τουγγουσία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] χώρα στις εκβολές του Αμούρ, υποτελής στη Κίνα. (Ανατολική Ρωσία, κοντά στη Σαχαλίνη).

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 198.

Τουρκία Ευρωπαϊά: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] χώρα με εύκρατο αέρα και καρποφόρο γη. Ο Σουλτάν που από τους Ευρωπαίους αποκαλείται *grand Seigneur*, μέγας Δεσπότης, είναι κύριος της Τουρκίας, αυτόνομος και αυτοκέφαλος, έχοντας απόλυτη εξουσία της ζωής και των κτημάτων των υπηκόων του, που από τη γέννησή τους θεωρούνται δούλοι του. Λόγω των δύο αυτών υπερβολών, της υπερβολικής εξουσίας και της υπερβολικής δουλείας, προκύπτουν πυκνές εξεγέρσεις. Βασιλεύει στην Τουρκία το θρησκευμα του Μωάμεθ, αλλά πολλά πλήθη ορθοδόξων υπάρχουν σ' αυτή και σε κάθε έθνος επιτρέπονται τα δόγματά του, *λίαν δε συνεσταλμένως και εμφόβως*. Διαίρειται η Ευρωπαϊά Τουρκία σε 3 μέρη: 1) την κυρίως Τουρκία, που περιλαμβάνει τη Θράκη ή Ρωμανία ή Ρούμελη, τη Βουλγαρία, τη Βλαχία, τη Μολδαυία, 2) την Ελλάδα, που περιλαμβάνει τη Μακεδονία, Αλβανία, Θεσσαλία, Αχαΐα ή Λιβαδία, Πελοπόννησο, 3) τη μικρή Ταρταρία, που περιλαμβάνει την Ταρταρική Ήπειρο, την Ταυρική χερσόνησο ή Κρόμηνη ή Κρίμι (Κριμαία). Η τελευταία υποτάχθηκε στη Ρουσία. Πρωτεύουσες πόλεις: Βυζάντιο ή Κωνσταντινούπολις, Ανδριανούπολις, Σόφια, Βουκουρέστιον ή Βουκουρέστι, Ιάσιον ή Γιάσι, Θεσσαλονίκη, Δυρράχιον, Λάρισα, Ναύπακτος, Αθήναι, Κόρινθος, Μπαχτζέ-Σεράν, Αζάκ ή Αζοφ (Τάναϊς), Οζού, Βένδερ ή Βένδερι.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 201-207.

τραβικτής: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ο δικαιούχος μιας συναλλαγματικής, αυτός που θα εισπράξει την πληρωτέα ποσότητα. (σημ.: λήπτης της συναλλαγματικής.)

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 43.

τραγάκανθα: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] χαμηλός, πολυάκανθος και λευκανθής θάμνος που φυτρώνει στην Τουρκία, τη Μεσημβρινή Φράνσα, την Άνω Ιταλία. Ανήκει στα ιατρικά φυτά. Το γνωστόν τραγάκάνθιον κόμμι χρησιμοποιείται συχνά στα φαρμακοπωλεία, τα ζαχαροπλαστεία και τα βαφεία, από τους ζωγράφους και άλλους τεχνίτες. Συγκεντρώνεται από την περιοχή κοντά από τη ρίζα του φυτού, σε στραβά κομμάτια, μήκους 1-2 δακτύλων και φέρεται στην Ευρώπη κυρίως από την Κρήτη. Το χρώμα του είναι κίτρινο ή λευκό, που είναι και το καλύτερο.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμος 2, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

τράγος (καλία): [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] φυτό σχεδόν άφυλλο, ύψους περίπου 1 ποδιού, που φυτρώνει παμπληθώς σε όλους σχεδόν τους παραθαλάσσιους τόπους της Ευρώπης και πλησίον των αλυκών πηγών. Είναι πολύ σημαντικό για το εμπόριο, επειδή από αυτό κατασκευάζεται το άλκαλι —είδος άλατος— και η λεπτή σόδα ή ποτάσσα (το τσουράκι), την οποία μεταχειρίζονται στα υαλουργεία, στα σαπουνουργεία και στα λευκαντήρια. Αντί φύλλων έχει ελαιώδεις, γονατώδεις και πράσινους βλαστούς με κίτρινη εντεριώνη (ψίχα). Στις άκρες των βλαστών υπάρχουν κίτρινα και ασπιδοειδή λέπια και αυτά είναι τα άνθη του, στα οποία τον Αύγουστο εμπεριέχεται ο κωνοειδής του σπόρος. Στην Ισπανία και Σικελία το φυτό αυτό καλλιεργείται με επιμέλεια για την παρασκευή της σόδας και σπέρνεται κατ' έτος όπως τα γεννήματα. Θεωρείται ιατρικό και εμπορικό φυτό.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 2, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

τράπεζα γραμματοδότις (τσετολοβάγκος): [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] διάταγμα με το οποίο δίνονται στην κυκλοφορία αντί μετρητών χρημάτων *γραμμάρια* (*Banknoten*), παριστάνοντα την τιμή των χρημάτων. Κάθε τράπεζα που θέλει να είναι άξια της πίστωσης του κοινού, πρέπει να μπορεί να μεταβάλλει κάθε εκδοθέν σε κυκλοφορία γραμμάτιο της σε μετρητά κατά τη θέληση αυτού που το έχει. Με την έννοια αυτή το γραμμάτιο δεν είναι παρά *καμπιάλα επί τη εμφανίσει* (ανταλλακτήριο, συναλλαγματική), η οποία οφείλει να πληρώνεται αμέσως μόλις το ζητήσει ο κτήτοράς της. Κάθε *γραμματοδότις τράπεζα* εκδίδει τα γραμμάρια της στην τιμή των κυκλοφορούντων στην πολιτεία νομισμάτων. Έτσι τα γραμμάρια της Κοπενχάγης περιέχουν τάλληρα, της Ρωσσίας ρούβλια, της Σβεκίας τάλληρα σπέτζιας,

της Βιέννης φιορίνια, της Βρατισλάβας τραπεζικές λίτρες. Η τράπεζα της Βρατισλάβας και η τράπεζα της Λόνδρας, που εκδίδει τα γραμματιά της σε ανύπαρκες λίτρες στερλίνες (*Pfund Sterling*), είναι οι μόνες γραμματοδοτίδες τράπεζες που φέρουν στα γραμματιά τους εικονικά (πεπλασμένα) λογιστικά νομίσματα.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 83-86.

τράπεζα εγκύκλιος, Girobank: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το κοινό χρηματοφυλάκιο στο οποίο οι μέτοχοι καταβάλλουν τα κεφάλαιά τους, τα οποία μεταχειρίζονται μεταξύ τους στις υποθέσεις κατά την αρέσκειά τους, για να πληρώνουν ή να λαμβάνουν. Το υπό των μετόχων της τραπεζής συναγόμενο κεφάλαιο δεν μπορεί ή και δεν πρέπει να ελαττωθεί από την τράπεζα, αν αυτή θέλει να διατηρήσει την πίστη της. Οι έφοροι μιας τέτοιας τραπεζας εκλέγονται μόνο εκ των μετόχων της. Πρωτεύουσες τράπεζες αυτού του είδους είναι της Βενετίας, του Άμστερνταμ, του Αμβούργου.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 86-87.

τραπεζίται: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι κάνουν συναλλαγές νομισμάτων (συναλλάσσουν νόμισμα προς νόμισμα) για την εξυπηρέτηση των συναλλασσομένων, εντός των ορίων της επικράτειας στην οποίαν κατοικούν ή άλλης εξωτερικής, με τα λεγόμενα συναλλαγματικά γραμματία, τα οποία οι Ιταλοί ονομάζουν *πόλιτζες* από τη λέξη *πολιτεία*. Αυτοί ονομάζονται σωστότερα *κολλυβυσταί*. [Από την αρχαία ελληνική λέξη *κόλλυβος* που σημαίνει κέρμα μικρής αξίας ή κέρδος από την ανταλλαγή νομισμάτων. Κατά τη νεότερη έκφραση είναι οι *αργυραμοίβοι*]. Οι τραπεζίτες ονομάζονται και *Αβαχιέροι* ή από τους Ευρωπαίους *Βαγκιέροι* από τον όρο *Βάγκα* (*Banca*), παραγόμενο από την ελληνική λέξη *Άβαξ*, που δηλώνει τη *γραφική τράπεζα*. Στην κατηγορία αυτή ανάγονται οι *Τοκισταί*, όσοι δηλαδή δανείζουν συγκεκριμένη ποσότητα νομισμάτων, με τόκο συμφωνημένο —ξηράς ή θαλάσσης— ο οποίος αποτελεί κέρδος των δανειστών.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ερμής ο Κερδώς...*, τόμ. Α', Βενετία 1815, σ. 4-5.

τρίγωνα σφαιρικά: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] σχήματα τα οποία σχηματίζονται πάνω στην επιφάνεια μιας σφαίρας και περιορίζονται από τρία τόξα.

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 80.

τριγωνομετρία επίπεδος: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] επιστημονική μέθοδος που προσδιορίζει τα μέτρα των πλευρών και των γωνιών των επίπεδων τριγώνων.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Β', Μόσχα 1799, σ. 46.

τριγωνομετρία σφαιρική: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μαθηματικός κλάδος που ασχολείται με τους υπολογισμούς στα σφαιρικά τρίγωνα. Η σφαιρική τριγωνομετρία ασχολείται με τόξα μέγιστων κύκλων που είναι ίσοι μεταξύ τους και επομένως οι μοίρες αυτών είναι ίσες μεταξύ των κατά μέγεθος.

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 80-81.

τριγωνομετρικός λογισμός: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μαθηματική διαδικασία μέσω της οποίας βρίσκει κανείς το μέτρο (δύναμη) μιας γωνίας ή μιας πλευράς ενός τριγώνου, όταν δίνονται τρία στοιχεία (μέρη) του τριγώνου.

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 51-52.

τρίγωνον σφαιρικών: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] το τμήμα της σφαιρικής επιφάνειας που προσδιορίζεται από τα σημεία τομής τριών μέγιστων κύκλων και τα αντίστοιχα τόξα με άκρα τα σημεία τομής.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Των Μαθηματικών Στοιχείων αι πραγματεΐαι...*, Λειψία της Σαξονίας 1767, σ. 405.

τροπικοί: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] δύο κύκλοι ακίνητοι, οι οποίοι στρέφονται ο ένας προς Νότον και ο άλλος προς Βορράν. Ο πλησιέστερος προς εμάς λέγεται τροπικός του Καρκίνου, διότι εφάπτεται του Ζωδιακού Κύκλου κατά το σημείο του Καρκίνου. Ο δεύτερος και πιο απόμακρος από εμάς λέγεται τροπικός του Αιγόκερω, διότι ακουμπά στο Ζωδιακό, στο σημείο του Αιγόκερω.

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 27-28.

τροχιά: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η περίοδος στην οποία οι σφαίρες ή τα σώματα κινούνται σε έκταση.

ΠΗΓΗ: Ιωαννίδου Π. Σμυρναίου, *Γεωγραφία Αστρονομική...*, Παρίσι 1825, σ. 15.

Τρωγλοδυτική: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η παράλια περιοχή του Αραβικού Κόλπου, όπου κατοικούσαν οι τρωγλοδυτές εντός σπηλαίων.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 66.

υγρόμετρον: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] το όργανο με το οποίο γνωρίζουμε την ξηρασία και υγρότητα των ανέμων.

ΠΗΓΗ: Πύρρου Διονυσίου του Θετταλού, *Γεωγραφία Μεθοδική Απόσης της Οικουμένης...*, Βενετία 1818, σ. 114.